

NUMERIS
AŠTUNTAS
BUENOS
AIRES
1 9 5 9

LITUANIA
NATIONALINE
M. M. KALDO
BIBLIOTEKA

ALP 3210
Laraf

LITERATŪROS LINKAI

NEPERIODINIS POEZIJOS, PROZOS IR KRITIKOS ŽODIS

TURINYS

ARCHIBALD Mc LEISH
Ars poetica.

CZESLAW MIŁOSZ
Mickevičius ir istorijos para-
doksai.

ALFONSAS NYKA-NILIŪNAS
Mergaitės daina: pavasaris.
Lopsinė. Vergilius laidotu-
vės. A l'ombre des jeunes
filles en fleurs. Sapo frag-
mentas. Astrai rugsejy.

LEONARDAS ANDRIEKUS
Migla. Laikas. Motinai. Aki-
mirka. Pavasaris. Šviesulai.
Sutartinė. Imigis.

WILLIAM BUTLER YEATS
Kelionė į Bizantiją.

PAUL CELAN
* * *

STEFAN GEORGE
Kalba.

KAZIMIERAS BARĘNAS
Roza.

ALGIRDAS J. GREIMAS
Sąmonė ir sązinė. Jurgio Bal-
trušaičio fantastiškieji Vidu-

Archibald Mc Leish / ARS POETICA

EILERAŠTIS turėtų būti parankus ir
Kaip apvalus vaisius [nebylus

Bežadis kaip seni
Medalijonai nykščio liečiami

Tylus tartum prie lango briaunos
Apsamanojės ir nuzulintas akmuo—

Eileraštis turėtų būt bežodis
Tartum paukščių plasnojimas

Eileraštis turėtų nejudėt laike
Tartum ménulio eisena

Išeiti, kaip ménuo palieka žiemą praeity,
Prisiminimas po prisiminimo sąmonę
[apleidžiantys —

Eileraštis turėtų nejudėt laike
Tartum ménulio eisena

Eileraštis turėtų būt tas pat,
Kaip: netiesa

Ilgiems sielvarto metams
Tuščias tarpduris ir klevo lapas

Meilei: pašiurpus
Pieva ir dvi šviesos virš jūros —

Eileraštis neturi
Reikšt, bet būt.

Iš anglų kalbos išvertė
J. ŽEMKALNIS

tistas, tokis pat, kaip ir tie, kurie jo kalbai ovačias kėlė. Kalba mums yra greičiau kaukė nuo savo pažiūrų sajūnės prisdengti, negu priemonė sau patiemis išreikštai ir sau patiemis kurti. Lite ratūra yra žodžio menas. Negali ji klesteti, kur yra prarasta žodžiu pagarbą. Iš čia visos gausios pagrindinio farizeizmo pasėkos. Patiemis pasiekus farizeizme, nebeturima ilgesio autentiškam žodžiu, laukiamas tiki "ko nors pasiskaityt". Ispūdingai ši abejingamą atspindį mūsy periodinė spauda: tiek maža lėšina knygų, ir vistiek nerandama vietas skaitytojų su jomis supažindinti. Išimties daug nesudaro nė tie savaitraščiai, kuriais redaktoriai yra patys rašytojai. Nepagarba žodžiu valdo ir tas recenzijas, kuriuos pasirodo mūsy spaudoje: vienu atveju leidžiamasi į kuriuos nors knygos išgyrimą daugiau, negu yra tam pagrindo, antru atveju imamas kurių nors knygą labiau suniekiinti, negu būtų pagrindo. Abu atvejai yra abu labu tokiu, ir nėra jokio skirtumo, ar vienas dienraščis labiau linkejė į eksbicionistines panėgirkiras, o antras į sadistinį slautėjimą. Nedažnos yra recenzijos, kur kritikas būtų iš tikrų jautės atsakomybę už savo žodį. Nėra gera ir tai, kad tamsuoiliškų redaktorių globoje ima kritikas reikštis į tokie žmonės, kurie su literatūra niekada nieko bendro nėra turėję, nors ir parapiuoše titulais ir, reikia manyti, savo srity nešą tokie pat prasciokai. Pačiuose rašytojuose nėra gera tai, kad kartu skirtybė paverčiamā asmeninė tarpusavio nesantaika. Dar mažiau yra gera tai, kad net oficialus rašytojų draugijos pareigūnas (titulas jo paties žodžiai) laikė savo pareiga viešai spaudoje diskriminuoti ištisą eilę draugijos narių. Kelia nuostabos, pačiam nesant rašytojui ir todėl nesant interesuotam, ir keista draugijos literatūros premijų skyrimo tvarka. Bet kad jis vis labai gerai. Jai gresia tačiau Keturių Vėju likimas: būti dideliu ir neišėsėtu pažadu. Ją išgelbėti gali tiktais sėmioningas visuotinės literatūros patyrimo vertinimas, savosios literatūros ženkli tradicijos ir problematikos pažinimas ir nuolatinis praktiško ryšio tarp šių dviejų planų siekimas.

Juozas Girnius

ALG. J. GREIMAS

1. Visa mūsų literatūros istorija.

2. Socialiniai, tautiniai ir moraliniai motyvai turėtų, mano nuomone, vaidinti mūsų literatūroje kuo didžiausią vaidmenį: užtenka širdims avinėliais bliauti, kaip sakė kadas Verlaine.

Bet šuo, man atrodo, ne čia pakastas. Visi nesusipratimai kyla dėl to, kad nuolat maišomi du visai skirtinių dalykai: *ideologija* ir *semiologija*. Nėra literatūriniu veikalo be ideologijos: jos nebuvimas ar vengimas irgi yra ideologija. Tačiau literatūrinį veikalą vertinant, visai nesvarbu, pavyzdžiu, kad Dostojevskio ideologija yra kraštutiniai atžagareivis. Ideologijos primatas literatūroje, ar jinai būtų gaminama Rytuose ar Vakaruose, vadinas ždanovizmu.

Literatūrinis veikolas yra autonominė ženkli sistema, ir kaip toks, turi būti vertinamas pagal savitus semiologinius kriterijus: vidujinių veikalo sandarumą, varotojamų ženklių originalumą ir prasmungumą. Literatūroje nėra nei gerū nei blogū minčių, nei gražių nei negražių jausmų: autorius "gilumas" yra semiologinė, o ne ideologinė savoka.

Kitaip sakant, užangažuotas turi būti autorius, o ne jo žodžiai. Tai pirmutinė pilnažodžiavimo sąlyga.

3. Neigiamais reiškiniais visų pirma skaitau: mūsų literatūrinės kritikos teore-

tinė atsilikimą ir visišką lietuvių literatūros istorijos nebuvinam.

Pasiaiškinu: literatūrinė aktualijų kritika, net ir geriausiuose jos poreiškiuose, vyksta tradiciniuose XIX-jo amžiaus išdirbtuose rémuose: turinio ir formos atskyrimas (1850), impresionistinis pasi-gardžiamas ar pasipiktinimas (1880). Tai atrodo drauge ir juokinga, ir nusikalstama: mūsų poeziya yra geru šimtmečiu plalenkusi savo kritiką.

Paradoksas tuo nesibaigia. Gyvename sėmioningumu amžiuje, kuriame literatūra rodo net tendencijos išvirsti į apmastytus apie literatūrą. Lietuviškoji gi literatūra genialiskai nežino, kas jis yra.

Dabartine mūsų diaspora įveda į lietuviškąją literatūrą įvairias įtakas, naujas formas, atnaujina jos tematiką. Visa tai labai gerai. Jai gresia tačiau Keturių Vėju likimas: būti dideliu ir neišėsėtu pažadu. Ją išgelbėti gali tiktais sėmioningas visuotinės literatūros patyrimo vertinimas, savosios literatūros ženkli tradicijos ir problematikos pažinimas ir nuolatinis praktiško ryšio tarp šių dviejų planų siekimas.

Algirdas J. Greimas

JULIUS KAUPAS

1. Galbūt sunku ištkerti, bet labiausiai neįvertinta knyga mūsų literatūroje yra Kristijono Donelaičio "Metai". Mes, tiesa, ją minime literatūros vadovėliuose, tačiau paprastai perdaug neišskiriame iš kitų ankstyvosios mūsų literatūros kūrinių "Metai" tuo tarpu yra epochinis kūriny, stovis kitų nepasiektoj literatūrinėj augstumoj. Artimiausias konkurentas, "Baranauskas" Anykščių "šilelis" yra lyriškas ir nostalgiskas veikalas, kuris tačiau nežiūrint savo šilumos, lieka tik gražus peisažo aprašymas. Neprilygsta Donelaičiui nei Vienaižindis, nei Strazdelis, nei kiti seniosios literatūros atstovai. "Metai" yra poetinis 18 a. gyvenimo dokumentas, psichologinė būro studija ir lietuvių literatūroje turi panašią reikšmę kaij graikų literatūroje Homero "Odisėja". Donelaitis ne tik kad sutampa su pilka sermėga prisdengusi būru, bet ir su nuostabiu tikrumu mums perdonda jo pasaulėiūrą ir primityvų jo galvojimo būdą. Kas yra geriau už Donelaitį pabrėžęs žmonių lygibę, nekreipdamas dėmesį į jų turtingumą ar socialinį stovį? Nežiūrint įvairių pamokymų, Donelaičio žodis yra tikras ir išgyventas. Hegazmetrinė forma ir archaiškos poetinės priemonės labai tinka šiam senobiniam veikaliui ir duoda autentišką istorinį kolortą.

Savo kalbos vaizdingumu, "Metai" yra unikumas mūsų literatūroje. Jame yra, tiesa, barbarizmų, bet kartu daug vietinių liaudiškumų bei negirdėtų išsireiškimų. Jo žodis yra ryškus ir turtingas. Jo vaizdas yra koncentruotas. Keliom eilutėm jis sugeba išreikšti purvino rudens niūrumą ar lakštingalos giesmės galybę. "Metai" yra pilni savo išsiskiriantių humoru, kylančio iš ryškių kontrastų, pernelyg užakcentuotų smulkmenų, nevisai tinkamu momentu atskleisti esminius tiesus ir pridengtos pašaipos, kaip tame užklausime valžios atstovui, kam jis rekiąs "taip išsižiojės". Nors "Me-

tai" yra epinis šedevras, jame gausu lyriškų įtarpių, spalvingų gamtos aprašymų, stebėtinės dinamikos bei stacių mikroskopisko pastabumo. Tam tikra prasme "Motus" laikyčiau pasaulinio masto kūriniu. "Metai" neišėjo į pasaulinę literatūrą dalinai dėl knyga persunkiančių subtilumų, kurie yra sunkiai teišverčiami į kitas kalbas, dalinai dėl ištrygos stokos ir dalinai dėl paprasto faktu, kad lietuvių yra maža tauta.

2. Moralinis, patriotinis ir socialinis motyvas, mano nuomone, literatūroje negali egzisituoti kaipo toks dėl savo ribotumo. Toks motyvas liečia tik vieną gyvenimo aspektą, tuo tarpu kai literatūrinis veiklas turi vaizduoti gyvenimą visojo jo beribėj platumoj. Jei autorui šie motyvai yra svarbūs ir jei jis jais gyvena, — jis juos išreiškė savoime į natūraliai (pvz., Bradūno religinė, Aisčio patriotinė ar Donelaičio socialinė kūryba). Tai yra suprantamo, nes kūrėjas turi liktis išlikimas sau ir savo pasaulėiūrų. Nesklandumai prasideda, kai kūrėjas pradedą kai nors aiškinti ar irodinėti, kai jis bando išlikinti ar atversti skaitoja, nes tuomet jo kūryba īgauna propagandinį charakterį. Kokia nors idėja tikinčios grupės dažnai pageidauja, kad kūrėjas skleistų jų idėją skaitojo masėse. Tuomi kūrėjui duodamas savo išskirtinės agitatorius ar populiarizuotojo vaidmuo. Totalitarinės valstybės dažnai nori pasinaudoti kūrėjo patarnavimais skelbtų savo sistemą. Demokratinės valstybės panašų spaudimą, kad ir nepolicinėmis priemonėmis, atlieka įvairios grupės ir vietojinių opinių. Kūrėjas tuo būdu pateikia skaitojujai jam jau žinomus dalykus, tegul ir išvilkus i literatūrinę formą. Jų tolimesnis aiškinimas nebéra naujų pasaulių atradimas, bet senų tiesų aiškinimas. Kūrėjas tuo būdu netenka daug individualumo ir kūrybinės laisvės, nes jo kūryba tampa išpausta į tam tikrus autoritetu nustatytus rėmus. Kūrėjo laisvė ir individualumas yra tuo tarpu svarbiausias jo kūrybos aspektas. Irodinėti, kad miškų vogti nevalia, kad tekti už svetimtaučio nepatriotiška, galbūt yra reikšmingas uždavinys, tačiau jis yra ne kūrėjo, bet pedagogo ar kitokių institucijų uždavinys. Literatūra siekia praplanti skaitojo akiratį visomis kryptimis, nebandant irodyti vieną kurią tiesą ar teoriją.

3. Visiems akvaizdu, kad mūsų literatūriniam gyvenimui yra daug teigiamų pradų, kuriais mes džiaugiamės. Kalbėsiu apie kelias jo neigiamybes, tikėdamas, kad jos gali būti išlygintos ir ištaisytos.

a. Mūsų, rašytojų, tarpe egzistuoja klaudingas išsitikinimas, kad jei mes sugerbame sklandžiai rašyti, tuo pačiu mes tam-pam literatūros, kritikios ir daugelio kitų menų žinovais ir specialistais. Mes pradedam autoritetingai reikšti savo nuomonę, nepastebebadiami, kad mums kartais trūksta akademinių pasiruošimo ir pakankamai žinių. Tuo būdu mes kartais nurašome klaudingai, atstovaudami naivią nuomonę. Sugerbėjimas pasakyti savo nuomonę rašti toli gražu nereiškia, kad mūsų nuomonė visuomet yra svari ir vertinga.

b. Periodinė spaudoje dažnai pastebimi įvairias diskusijas, replikas atvirus laiškus ir puolančius straipsnius. Tai yra normalus reiškinys literatūriniam gyvenimui, nors pas mus jo gal yra ir perdaug.

Tėsinys sek. ps.